

Wioletta Szymańska

Akademia Pomorska
Słupsk

**ROZWÓJ DEMOGRAFICZNY MIAST
ŚREDNIEJ WIELKOŚCI NA TLE PRZEMIAN
LUDNOŚCIOWYCH REGIONÓW NADMORSKICH
(ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM WAŁCZA,
SZCZECINKA I LĘBORKA)**

**THE DEMOGRAPHIC DEVELOPMENT OF MIDDLE-SIZE
CITIES IN THE BACKGROUND OF SEASIDE REGIONS'
DEMOGRAPHIC CHANGES (WITH ESPECIAL
COMPLIANCE ON WAŁCZ, SZCZECINEK AND LĘBORK)**

Zarys treści: W opracowaniu podjęto próbę przedstawienia rozwoju demograficznego miast średniej wielkości (20-50 tys. mieszkańców) na tle całej sieci osadniczej regionów nadmorskich w latach 1950-2004. W analizie wykazano zróżnicowanie dynamiki demograficznej w latach powojennych i okresie transformacji systemowej, ukazując tym samym różnorodność czynników kształtujących rozwój demograficzny jednostek miejskich. Dodatkowo dowiedziono, że miasta średnie są najszybciej rozwijającymi się ośrodkami miejskimi w całej sieci osadniczej regionów nadmorskich.

Słowa kluczowe: rozwój demograficzny, miasta średnie, sieć osadnicza, regiony nadmorskie
Key words: demographic development, middle-size cities, settling system, seaside regions.

Wstęp

Przemiany demograficzne na ziemiach odzyskanych w pierwszych latach powojennych wywarły duży wpływ na późniejsze procesy ludnościowe. Bezpośrednie działania wojenne spowodowały straty ludności nie tylko wojskowej, lecz także cywilnej. Zbliżanie się frontu na przełomie 1944 i 1945 roku sprawiło, że rozpoczęto planową ewakuację ludności niemieckiej, a zakończenie działań wojennych i ustalenie granicy polsko-niemieckiej na Odrze i Nysie Łużyckiej dało początek masowym przesiedleniom Polaków z utraconych przez Polskę ziem wschodnich (repatrianci), które były w granicach Polski zarówno przed wojną, jak i po niej (przesiedleńcy),

a także z zachodniej Europy (reemigranci) na tereny dzisiejszej Polski północnej i zachodniej (Eberhardt 1998). Te ożywione procesy migracyjne trwały do końca lat czterdziestych i dopiero spis ludności z 1950 roku ukazał w miarę ustabilizowaną sytuację (Rydz 1979).

Rozwój sieci osadniczej regionów nadmorskich w latach 1950-2004

Struktura sieci osadniczej regionów nadmorskich¹ w latach 1950-2004 przeobrażała się zarówno w sferze demograficznej, społecznej, jak i gospodarczej. Szczególnym wyrazem tych przemian stały się zmiany liczby miast w poszczególnych kategoriach wielkościowych oraz zmiany ich potencjału demograficznego (tab. 1). Ogólnie w regionach nadmorskich zanotowano wzrost liczby miast z 90 w 1950 roku do 104 w 2004 roku, czyli o 15,6%. Przyrost demograficzny ludności miejskiej kształtował się w tym okresie na znacznie wyższym poziomie, bowiem we wszystkich miastach w 1950 roku mieszkało 971,3 tys. osób, a w 2004 już 2639,3 tys. osób, co dawało przyrost o 172%. Zaznaczyć jednocześnie należy, iż obok bezwzględnego przyrostu liczby mieszkańców miast następował także względny przyrost liczby osób osiadłych na terenach zurbanizowanych. Wskaźnik urbanizacji na analizowanym obszarze zwiększał się z 53,16% w 1950 roku do 63,90% w 1970 r. oraz 69,14% w 2004 roku². W porównaniu z obszarem całego kraju wskaźnik ten był wyższy przeciętnie o 7 punktów procentowych, a w ostatnich latach nawet o 9. Świadczy to zatem o stosunkowo silnej tendencji do rozwoju miast w tych regionach w okresie powojennym.

Rozwój demograficzny potwierdzają zmiany struktury sieci osadniczej. Bezpośrednio po wojnie zanotowano znaczną przewagę miast bardzo małych (do 5 tys.) i małych (5-20 tys.). Łącznie stanowiły one w regionach nadmorskich 92,2% wszystkich ośrodków miejskich i skupiały blisko 40% ludności miejskiej. W kolejnych okresach systematycznie zmniejszała się ich liczba na korzyść miast średniej wielkości. W 2004 roku miasta małe (do 20 tys.) stanowiły 75,9% ogółu jednostek miejskich i skupiały zaledwie około 20% mieszkańców miast. W tym samym czasie zwiększała się zarówno liczba średnich ośrodków, jak i skoncentrowanej w nich ludności. Najbardziej widoczne stały się zmiany w kategorii miast od 20 do 50 tys. mieszkańców. W 1950 roku 4 miasta średnie skupiały jedynie niecałe 12% ludności

¹ Określeniem „regiony nadmorskie”, „Pomorze” lub „Polska północna” przyjęto w niniejszym opracowaniu nazywać dla uproszczenia tereny zajmowane przez obecne województwa: pomorskie i zachodniopomorskie. Nie utożsamia się przy tym wspomnianego obszaru z historycznymi granicami Pomorza, ale raczej nawiązuje do szeroko rozumianej współczesnej strefy nadmorskiej Polski, identyfikowanej w ten sposób przez wielu geografów, m.in. B. Augustowskiego (1977), P. Eberhardta (1989, 1998), E. Rydza (1998), E. Z. Zdrojewskiego (1998) i in.

² Statystyka Miast i Osiedli 1945-1965; Seria Statystyka Regionalna, Warszawa 1967, z. 6; *Ludność i zasoby mieszkaniowe w latach 1946-1974 według podziału administracyjnego kraju z 1 czerwca 1975 r.*, Warszawa 1976; *Rocznik statystyczny województwa pomorskiego 2004*, Gdańsk 2005; *Rocznik statystyczny województwa zachodniopomorskiego 2004*, Szczecin 2005. Obliczenia własne.

Tabela 1

Struktura miast regionów nadmorskich według liczby mieszkańców w latach 1950-2002
 The structure of seaside cities according to the amount of inhabitants in 1950-2002

Wyszczególnienie	Ogółem		Do 5 tys.		5-10 tys.		10-20 tys.		20-50 tys.		50-100 tys.		Powyżej 100 tys.	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%
1950														
miasta	90	100	62	68,9	11	12,2	10	11,1	4	4,5	0	0	3	3,3
ludność (w tys.)	971,3	100	159,1	16,4	69,9	7,2	150,1	15,5	115,1	11,8	0	0	477,0	49,1
1960														
miasta	94	100	43	45,7	27	28,8	10	10,6	10	10,6	1	1,1	3	3,2
ludność (w tys.)	1503,9	100	116,3	7,7	189,5	12,6	145,1	9,6	295,7	19,7	53,4	3,6	703,9	46,8
1970														
miasta	96	100	40	41,7	24	25,0	13	13,5	14	14,6	2	2,1	3	3,1
ludność (w tys.)	1941,8	100	112,3	5,8	182,2	9,4	166,8	8,6	435,2	22,4	134,4	6,9	910,9	46,9
1980														
miasta	96	100	36	37,5	17	17,8	22	22,9	13	13,5	5	5,2	3	3,1
ludność (w tys.)	2376,6	100	103,7	4,4	122,1	5,1	293,1	12,3	432,5	18,2	343,7	14,5	1081,5	45,5
1990														
miasta	100	100	36	36,0	19	19,0	20	20,0	18	18,0	2	2,0	5	5,0
ludność (w tys.)	2644,9	100	112,1	4,2	142,4	5,4	287,8	10,9	632,1	23,9	130,5	4,9	1340,0	50,7
2000														
miasta	103	100	37	35,9	17	16,5	24	23,3	17	16,5	3	2,9	5	4,9
ludność (w tys.)	2708,9	100	114,1	4,2	120,3	4,4	343,6	12,7	602,5	22,2	186,1	6,9	1342,3	49,6
2004														
miasta	104	100	39	37,5	17	16,3	23	22,1	18	17,3	3	2,9	4	3,9
ludność (w tys.)	2639,3	100	121,4	4,6	123,4	4,7	322,5	12,2	628,5	23,8	229,6	8,7	1213,9	46,0

Zródło: Statystyka Miast i Osiedli 1945-1965...; Rocznik demograficzny 1981, Warszawa 1982; Narodowy Spis Powszechny 1988, Struktura demograficzna i zawodowa oraz warunki mieszkaniowe ludności miejskiej w latach 1978-1988, Warszawa 1992; Rocznik statystyczny - Demografia, Warszawa 1991; Miasta w liczbach 1990-2000, Warszawa 2001; Województwo pomorskie. Podregiony, powiaty, gminy 2004, Gdańsk 2005; Województwo zachodniopomorskie. Podregiony, powiaty, gminy 2004, Szczecin 2005

miejskiej regionów nadmorskich. Po ponad 50 latach ich liczba wzrosła do 18 jednostek (17,3%), a populacja do blisko 630 tys. (23,8%). Miasta tej kategorii wielkościowej wykazały się więc największą dynamiką wzrostu zarówno liczby jednostek osadniczych, jak i liczby ludności je zamieszkującej.

Należy zaznaczyć, iż w całym badanym okresie głównymi ogniwami sieci osadniczej regionów nadmorskich, będącymi zarówno w przeszłości, jak i obecnie biegunami rozwoju w północnej Polsce, pozostają dwie aglomeracje: szczecińska i trójmiejska. Ich uzupełnieniem są dwa miasta Pomorza Środkowego – Koszalin i Słupsk, pełniące funkcję miast regionalnych. O ich pozycji i roli, jaką odgrywają w systemie osadniczym, świadczy przede wszystkim fakt, że łącznie skupiają blisko 50% ludności zamieszkującej w miastach regionów nadmorskich.

Czynniki wzrostu ludności w latach 1950-1988

Regiony nadmorskie charakteryzowały się w latach 1950-1988 stałym i nieprzerwanym wzrostem liczby ludności miejskiej (tab. 2). Wynikało to nie tylko z intensywnego rozwoju demograficznego miast, ale również ze wzrastającego poziomu urbanizacji, zaznaczającego się szczególnie w latach 1965-1980 zwiększoną migracją ze wsi do miast na skutek coraz intensywniejszej industrializacji ośrodków miejskich (Rydz, Zaleski 1992).

Tabela 2

Zmiany liczby miast i ludności miejskiej w Polsce i regionach nadmorskich w latach 1950-1988

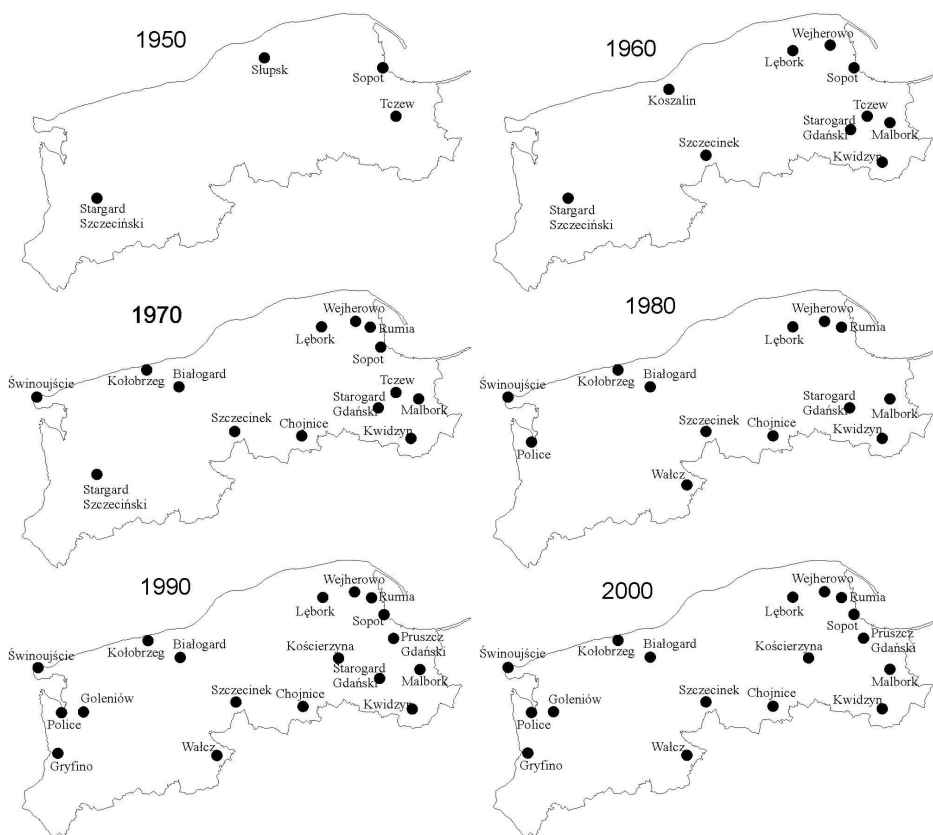
The changes in the amount of cities and their population in Poland and seaside regions in 1950-1988

Rok	Liczba miast		Ludność w miastach ogółem (w tys.)		Liczba miast średnich (20-50 tys.)		Ludność w miastach średnich (20-50 tys.)	
	Polska	regiony nadmorskie	Polska	regiony nadmorskie	Polska	regiony nadmorskie	Polska	regiony nadmorskie
1950	706	90	9243,0	971,3	50	4	1523,0	115,1
1960	746	94	14401,0	1503,9	68	10	2081,0	295,7
1970	889	96	17088,0	1941,8	97	14	2915,8	435,2
1980	804	96	20979,0	2376,6	111	13	3465,6	432,5
1988	822	98	23174,7	2594,8	129	18	4040,6	615,8

Źródło: Statystyka Miast i Osiedli 1945-1965...; *Rocznik demograficzny 1981...*; *Narodowy Spis Powszechny 1988...*

W 1950 roku spośród 90 ośrodków miejskich, które zamieszkiwało 971,3 tys. osób, jedynie 4 znajdowały się w kategorii miast od 20 do 50 tys. mieszkańców (Słupsk, Sopot, Tczew i Stargard Szczeciński), skupiając blisko 12% ludności miejskiej regionów nadmorskich (ryc. 1). Badane miasta: Wałcz, Szczecinek i Lębork znaj-

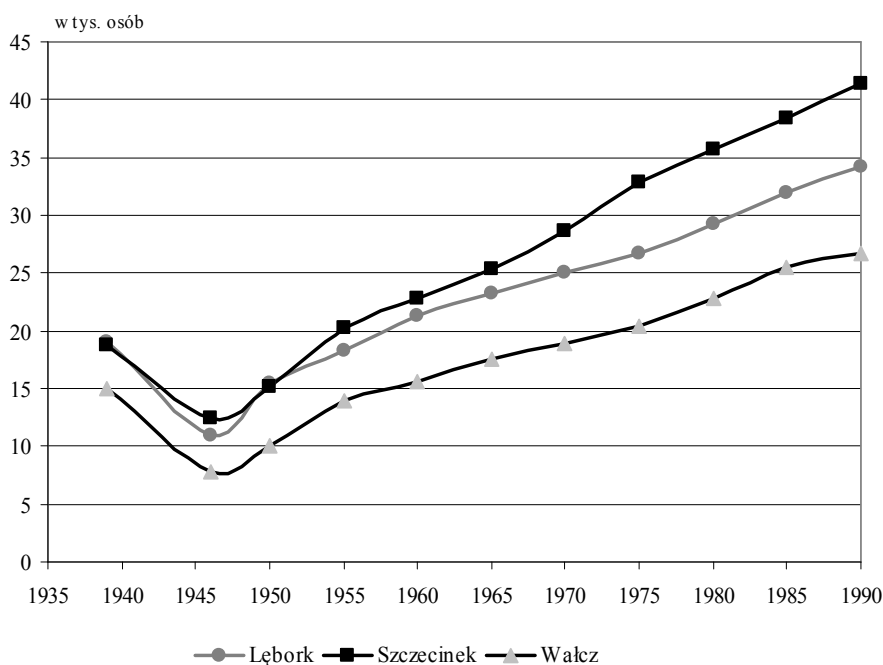
dowały się w tym czasie w kategorii miast małych, licząc odpowiednio: 10,1 tys., 15,1 tys. i 15,4 tys. mieszkańców. Straty ludnościowe w analizowanych miastach pomiędzy 1939 a 1946 rokiem, jak wykazały przeprowadzone wówczas spisy ludności, wynosiły w Wałczu 48%, w Szczecinku 34%, w Lęborku 43%. Ich powojenny rozwój, wynikający z założeń polityki państwa, był stosunkowo szybki (ryc. 2). Świadczyć o tym mogą zarówno rozwój demograficzny, który zahamowany został dopiero w połowie lat dziewięćdziesiątych, jak i pełnienie przez te miasta funkcji administracyjnych. Do 1975 roku, podobnie jak obecnie, sprawowały one funkcje stolic powiatów: lęborskiego, szczecineckiego, wałęckiego, bez względu na przynależność do jednostek terytorialnych wyższego rzędu.

Ryc. 1. Rozmieszczenie miast średnich (20-50 tys. mieszkańców) w regionach nadmorskich w latach 1950-2000

Fig. 1. The location of middle-size cities (20 000-50 000 inhabitants) in seaside regions in 1950-2000

Źródło: opracowanie własne

Ryc. 2. Zmiany liczby ludności w Szczecinku, Lęborku i Wałczu w latach 1939-1990
 Fig. 2. The changes in the amount of inhabitants in Lębork, Szczecinek and Wałcz in 1939-1990

Źródło: Statystyka Miast i Osiedli 1945-1965...; *Rocznik demograficzny 1981...*; *Narodowy Spis Powszechny 1988...*; *Rocznik statystyczny – Demografia...*; Rydz, Jażewicz 2002; opracowanie własne

Próg 20 tys. mieszkańców najwcześniej spośród badanych miast przekroczył Szczecinek – w 1955 roku, następnie Lębork – w 1958 roku, natomiast Wałcz dopiero w 1975 roku. Wynikało to przede wszystkim z wcześniejszego potencjału demograficznego tych miast, wielkości strat wojennych, które właśnie w Wałczu okazały się największe, i z późniejszego rozwoju społeczno-gospodarczego. Cała rozpatrywana kategoria wielkościowa ośrodków miejskich najwyższą dynamikę wzrostu demograficznego wykazywała w latach 1950-1960, gdyż wynosiła ona wówczas ponad 160 (tab. 3). Największym wzrostem ludnościowym charakteryzowały się w tym okresie Police (dynamika 615,9), Świnoujście (312,2), Kołobrzeg (247,7) i Goleniów (217,0), najmniejszym zaś Sopot (120,0), Kościerzyna (130,2), Chojnice (133,1) i Lębork (137,8).

Wskazuje to na znaczne zróżnicowanie terytorialne w obrębie regionów nadmorskich, gdyż wyjątkowo duży rozwój zanotowany został w dzisiejszej aglomeracji szczecińskiej i miastach nadmorskich zachodniego wybrzeża, natomiast najniższy w rejonie Kaszub i Sopocie – mieście charakteryzującym się określoną specyfiką, związaną z funkcją uzdrowską. Szczecinek i Wałcz wykazywały w tym okresie

Tabela 3

Dynamika rozwoju ludnościowego miast obecnie zaliczanych do kategorii wielkościowej 20-50 tys. w regionach nadmorskich w latach 1950-1988

The dynamism of urban population' development, nowadays ranked in the category of 20 000-50 000 inhabitants, in seaside regions in 1950-1988

Lata	Miasta średnie ogółem	Lębork	Szczecinek	Wałcz
1950-1960	162,8	137,8	151,0	155,1
1960-1970	131,8	118,1	125,8	119,6
1970-1980	127,8	116,3	124,5	121,6
1980-1988	110,9	113,9	111,2	114,7

Źródło: Statystyka Miast i Osiedli 1945-1965...; *Rocznik demograficzny 1981...*; *Narodowy Spis Powszechny 1988...*; *Rocznik statystyczny – Demografia...*; *Miasta w liczbach 1999-2000...*; *Województwo pomorskie. Podregiony, powiaty, gminy 2004...*; *Województwo zachodniopomorskie. Podregiony, powiaty, gminy 2004...*

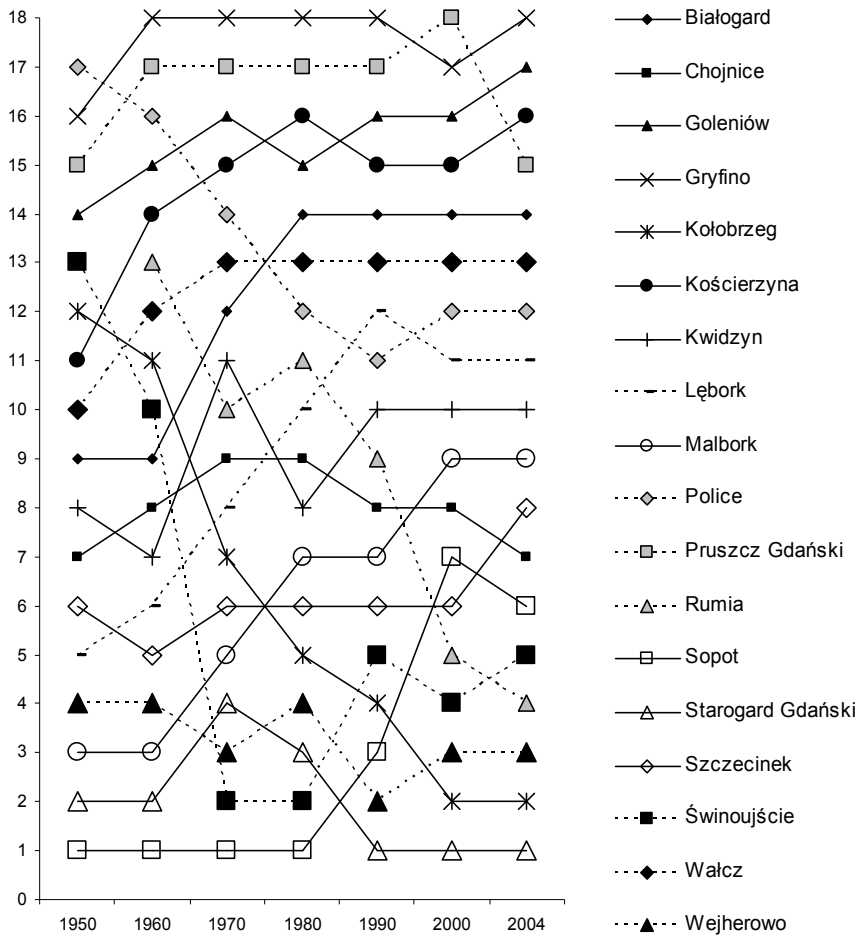
stosunkowo dużą dynamikę wzrostu demograficznego, oscylującą wokół średniej dla miast tej kategorii.

W kolejnych okresach notuje się systematyczny spadek dynamiki – do 110,9 w latach 1980-1988. Badane miasta wykazywały podobną tendencję, z wyjątkiem Wałcza, który w dziesięcioleciu 1970-1980 zanotował nieznaczną poprawę tego wskaźnika – o 2 punkty procentowe. Lata osiemdziesiąte przyniosły ogólny spadek dynamiki rozwoju ludnościowego, niemniej wskaźnik powyżej 130 utrzymały miasta – satelity aglomeracji, tj. Police, Rumia i Gryfino.

Jednocześnie po raz pierwszy pojawiły się ubytki demograficzne w dwóch miastach średnich – Sopocie i Świnoujściu. Zaznaczyć należy, że w Sopocie można zaobserwować już wówczas negatywne tendencje demograficzne, natomiast w Świnoujściu wynikało to ze zmian granic administracyjnych i wydzielenia w 1985 roku, jako odrębnego miasta, Międzyzdrojów (praktycznie chodzi o wydzielenie obszaru zamieszkałego przez około 5,5 tys. osób). Zróżnicowanie dynamiki potencjału ludnościowego w obecnych miastach średniej wielkości powodowało ich przesunięcia w układzie hierarchicznym (ryc. 3).

W 1950 roku spośród 18 poddanych analizie miast średnich tylko w Sopocie była wymagana dla tej kategorii miast liczba ludności. Miasto to w późniejszych okresach przejściowo znajdowało się także w wyższej wielkościowo kategorii (50-100 tys.). Systematyczny wzrost liczby mieszkańców w pozostałych miastach sprawił, że już od lat dziewięćdziesiątych znalazły się one w kategorii średnich ośrodków miejskich, niemniej jednak różnice w dynamice ich rozwoju spowodowały przesunięcia w kolejności i randze. W latach 1950-1990 aż 11 ośrodków zanotowało spadek rangi, 6 – wzrost, natomiast tylko Szczecinek utrzymał się na swojej pozycji po przejściowym wzroście w 1960 roku o 1 pozycję. Jak wynika z badań prowadzonych

przez E. Rydza i I. Jażewicz (2002), jednostki tracące swoją rangę charakteryzowały się peryferyjnym położeniem (Kościerzyna, Kwidzyn), zanikiem funkcji obsługi rolnictwa uspołecznionego (Białogard, Pruszcz Gdański) oraz zmniejszaniem się atrakcyjności jako ośrodków zatrudnienia i zamieszkania (Goleniów, Malbork).

Ryc. 3. Zmiany w hierarchii miast średnich regionów nadmorskich w latach 1950-2004
 Fig. 3. The changes in middle-size cities' hierarchy in seaside regions in 1950-2004

Źródło: Statystyka Miast i Osiedli 1945-1965...; Rocznik demograficzny 1981...; Narodowy Spis Powszechny 1988...; Rocznik statystyczny – Demografia...; Miasta w liczbach 1999-2000...; Województwo pomorskie. Podregiony powiaty, gminy 2004...; Województwo zachodniopomorskie. Podregiony, powiaty gminy 2004...; Rydz, Jażewicz 2002; opracowanie własne

Jednocześnie wzrost znaczenia w hierarchii ośrodków średniej wielkości zanotowano w jednostkach, w których lokalizowano duże inwestycje przemysłowe (Poli-

ce), mających atrakcyjne położenie (Kołobrzeg, Świnoujście) albo zyskujących na depopulacji aglomeracji (Rumia, Wejherowo).

Niekwestionowany wzrost pozycji w latach 1950-1990 wykazywały szczególnie: Police (awans z pozycji 17 na 11), Świnoujście (z 13 w 1950 roku na 2 w latach 1970 i 1980 oraz na 5 w 1990 roku) i Kołobrzeg (z 12 na 4). Znaczny spadek zanotowały w tym okresie: o 4 miejsca Malbork (z 3 na 7), o 7 Lębork (z 5 na 12), o 5 Białogard (z 9 na 14) i o 4 Kościerzyna (z 11 na 15). Wałcz także spadł o 3 miejsca (z 10 na 13), natomiast Szczecinek utrzymał się na 6 miejscu po krótkotrwałym awansie w 1960 roku na miejsce 5. Przemiany potencjału ludnościowego badanych miast determinowane były czynnikami demograficznymi i gospodarczymi. Z jednej strony był to rezultat powojennej kompensaty demograficznej oraz późniejszych wyżów i niżów demograficznych. Do początku lat dziewięćdziesiątych wpływały one znacznie na wielkość przyrostu rzeczywistego ludności. Z drugiej natomiast strony intensywność procesów industrializacji oraz lokowanie wielu inwestycji powodujących jednocześnie rozwój przemysłu i miast wzbudziły wzmożone ruchy migracyjne ludności ze wsi do miast, która właśnie tam znajdowała szansę na „lepsze” życie.

Tabela 4

Składniki przyrostu rzeczywistego w miastach średnich regionów nadmorskich w latach 1965 i 1988

The elements of factual rate in middle-size cities of seaside regions in 1965 and 1988

Miasto	Przyrost naturalny (w ‰)		Saldo migracji (w ‰)		Typ demograficzny Webba	
	1965	1988	1965	1988	1965	1988
Białogard	7,9	3,1	-0,5	3,7	A	C
Chojnice	9,2	8,3	5,8	5,3	B	B
Goleniów	13,4	8,9	16,9	9,1	C	C
Gryfino	11,5	8,3	41,3	-1,2	C	A
Kołobrzeg	15,1	5,6	16,7	10,6	C	C
Kościerzyna	16,3	11,6	1,2	7,9	B	B
Kwidzyn	11,9	4,9	-0,6	5,8	A	C
Lębork	14,7	7,0	4,6	12,3	B	C
Malbork	12,5	6,6	10,2	7,5	B	C
Police	9,7	9,6	10,7	9,2	C	B
Pruszcz Gdański	16,1	10,8	11,4	-0,4	B	A
Rumia	14,4	11,5	19,8	12,4	C	C
Sopot	3,7	-0,9	-2,4	-14,7	A	G
Starogard Gdański	13,3	9,9	4,2	2,4	B	B
Szczecinek	10,9	7,3	6,5	6,2	B	B
Świnoujście	14,7	5,5	39,9	-0,8	C	A
Wałcz	9,9	7,2	13,7	13,3	C	C
Wejherowo	30,0	7,8	12,3	-7,3	B	A

Źródło: Statystyka Miast i Osiedli 1945-1965...; Narodowy Spis Powszechny 1988...; obliczenia własne

Zależności te doskonale widać po przeanalizowaniu typów demograficznych średnich miast Pomorza (tab. 4). W 1965 roku w ponad 61% reprezentowały one typy demograficzne z dominującym wpływem przyrostu naturalnego w przyroście rzeczywistym ludności (3 miasta typu A, 8 miast typu B), co wiązało się przede wszystkim z powojenną kompensatą strat. W kolejnych latach następowało systematyczne przesuwanie się ich w kierunku typu C, gdzie dominującym elementem staje się przyrost migracyjny, potwierdzając tym samym większe znaczenie odpływu ludności ze wsi do miast. Należy zaznaczyć, że ośrodki średniej wielkości na Pomorzu reprezentowały przez cały badany okres rozwojowe typy demograficzne. Jedynym wyjątkiem jest Sopot, w którym pod koniec lat osiemdziesiątych zaznaczyła się tendencja depopulacyjna i miasto to przesunęło się do typu demograficznego G, charakteryzującego się ubytkiem naturalnym oraz bardzo go przewyższającym ubytkiem migracyjnym.

Tendencje rozwoju demograficznego po roku 1989

W okresie transformacji systemowej wygasły stare czynniki rozwoju miast, co wyraża się m.in. zmniejszeniem zakresu interwencji państwa, upadkiem wielkich zakładów przemysłowych, odstąpieniem od dotychczasowych form zarządzania oraz zmianą struktury własności. Ujawniły się także wszystkie negatywne cechy istniejącej sieci osadniczej, np. przeinwestowanie i monofunkcyjność niektórych miast (Rydz 2001). Dodatkowo pojawiła się zupełnie nowa tendencja w postrzeganiu miast i regionów. Ich rozwój ludnościowy utożsamia się z istotną oznaką koniunktury gospodarczej i atrakcyjności (Śleszyński 2005). Tak pojmowany rozwój demograficzny wynika z jednej strony z szeroko rozumianych zmian społecznych (zmiana wartości moralnych, zmniejszenie dzietności, ograniczenie zawierania małżeństw, zmiana modelu rodziny), prowadzących do ograniczania przyrostu naturalnego, z drugiej zaś strony z ruchów migracyjnych, wiązanych z czynnikiem ekonomicznym (atrakcyjność miejsca pracy, zamieszkania, występujące bezrobocie, różnicowanie wynagrodzeń).

Duży wpływ na kształtowanie się i rozwój poszczególnych ogniw sieci osadniczej Pomorza wywarły także reformy administracyjno-ustrojowe. Na szczególną uwagę zasługuje reforma administracji publicznej zapoczątkowana 1 stycznia 1999 roku, zmieniająca sposób organizacji terytorialnej kraju. Towarzyszyły jej takie zjawiska, jak: zmniejszenie skali procesów urbanizacyjnych, obniżenie poziomu migracji oraz spadkowa tendencja przyrostu ludności miejskiej. Przestała ponadto obowiązywać funkcjonująca w okresie powojennym reguła zgodności wielkości miasta z szansami jego dalszego rozwoju. Szanse te uległy silnemu różnicowaniu, często na skutek funkcji gospodarczych pełnionych przez poszczególne miasta, warunków położenia geograficznego, stanu infrastruktury i środowiska przyrodniczego, a także efektywności działania władz lokalnych (Rydz 2001).

Tabela 5

Zmiany liczby miast i ludności miejskiej w Polsce i regionach nadmorskich w latach 1989-2004

The changes in the amount of cities and their population in Poland and seaside regions in 1989-2004

Rok	Liczba miast		Ludność w miastach ogółem (w tys.)		Liczba miast średnich (20-50 tys.)		Ludność w miastach średnich (20-50 tys.)	
	Polska	regiony nadmorskie	Polska	regiony nadmorskie	Polska	regiony nadmorskie	Polska	regiony nadmorskie
1989	825	99	23415,4	2619,6	128	18	3967,6	623,3
1990	830	100	23614,5	2644,8	128	18	3963,2	632,1
2000	880	103	23876,5	2708,9	137	17	4221,9	602,5
2004	886	104	23470,1	2656,4	133	18	4131,5	628,5

Źródło: *Rocznik statystyczny – Demografia...*; *Miasta w liczbach 1999-2000...*; *Miasta w liczbach 2001-2002...*; *Rocznik Statystyczny RP 2005...*; *Województwo pomorskie. Podregiony, powiaty, gminy 2004...*; *Województwo zachodniopomorskie. Podregiony, powiaty, gminy 2004...*; opracowanie własne

W ciągu 15 lat transformacji gospodarczej liczba miast w Polsce zwiększyła się o 7,4%, a w regionach nadmorskich o 5% (tab. 5). W grupie miast średnich wzrost ten nie był już tak duży, bowiem w Polsce wynosił ok. 4%, przy niemal niezmiennych ich liczbach w regionach nadmorskich. Zdecydowanie mniejsze zmiany nastąpiły w potencjale ludnościowym ośrodków miejskich. W całym kraju w badanym okresie nastąpił wzrost liczby ludności miejskiej zaledwie o 0,23%. Nieco korzystniejsza była sytuacja w regionach nadmorskich, gdyż zanotowano wzrost o 1,4%. Odwrotna tendencja wystąpiła w miastach średniej wielkości, gdyż w całej Polsce liczba ludności w miastach tej kategorii zwiększyła się o ponad 4,1%, a w regionach nadmorskich zaledwie o 0,8%.

Oslabienie dynamiki demograficznej od początku lat dziewięćdziesiątych wyraźnie zaznacza się niemal we wszystkich miastach średnich Pomorza. Wyznaczyć można dwa dosyć charakterystyczne okresy: lata 1990-2000 oraz 2000-2004. O ile ostatnie dziesięciolecie XX wieku cechowało się niewielką co prawda, ale jednak dodatnią dynamiką demograficzną badanych ośrodków, to po roku 2000 zauważa się bardzo wyraźną tendencję depopulacyjną (tab. 6).

Spośród średnich miast Pomorza do końca 2000 roku tylko Sopot miał wartość wskaźnika dynamiki poniżej stu (89,6). W pozostałych miastach zaznaczył się pewien wzrost ludnościowy. Największe współczynniki dynamiki dotyczyły ośrodków w zasięgu oddziaływania aglomeracji trójmiejskiej, tj. Rumi (114,6), Lęborka (108,1) i Kwidzyna (107,9), oraz szczecińskiej, tj. Gryfina (107,7). Ponadto stosunkowo wysoką dynamiką charakteryzowały się miasta na Kaszubach, gdzie nadal funkcjonuje specyficzny model rodziny, bardziej niż na innych terenach związany z tradycją i kulturą lokalną – Chojnice (107,9) i Kościerzyna (106,3).

Tabela 6

Dynamika rozwoju ludnościowego miast obecnie zaliczanych do kategorii wielkościowej 20-50 tys. w regionach nadmorskich w latach 1989-2004

The dynamism of urban population' development, nowadays ranked in the category of 20 000-50 000 inhabitants, in seaside regions in 1989-2004

Lata	Miasta średnie ogółem	Lębork	Szczecinek	Wałcz
1990-2000	103,3	108,1	101,5	102,4
2000-2004	96,2	95,3	93,4	96,9
1989-2004	100,8	104,7	97,0	100,2

Źródło: jak w tab. 5

Obraz ten zupełnie zmienił się w pierwszych latach XXI wieku, gdyż dynamikę powyżej 100 miały już tylko dwa miasta: Pruszcz Gdański (105,7) i Rumia (100,9). Pozostała część ośrodków miejskich średniej wielkości notowała ubytki demograficzne. Najniższymi wartościami wskaźnika dynamiki wyróżniały się: Szczecinek, Świnoujście, Kołobrzeg, Kwidzyn i Wejherowo. Różnice pomiędzy poszczególnymi miastami są jednak tak niewielkie, iż należałoby wiązać tę tendencję z ogólnymi procesami suburbanizacyjnymi, trendami społeczno-demograficznymi i spadkiem atrakcyjności tej kategorii wielkościowej miast.

W efekcie zmian ludnościowych doszło w badanym okresie do zmiany hierarchii badanych ośrodków miejskich. Spadek pozycji zanotowano w przypadku 7 miast, wzrost – 5 miast, a 5 utrzymało swoją pozycję sprzed 15 lat. Wskazuje to w pewnym sensie na ograniczanie żywiołowości procesów ludnościowych, a tym samym swoistą stabilizację.

W przesunięciach miast zauważa się wyraźnie zmianę o 1 lub 2 pozycje w górę bądź w dół, co nie powoduje radykalnych przemieszczeń w pozycji hierarchicznej miast średniej wielkości. Największa zmiana dotyczyła jedynie Rumi, która awansowała o 5 miejsc – z 9 na 4. W przypadku tego miasta, pozostającego w bezpośrednim związku z aglomeracją trójmiejską, ten wyraźny sukces można, jak się wydaje, przypisać procesowi rozszerzania się strefy mieszkaniowej i strefy działalności gospodarczej obszarów aglomeracji na kolejne tereny miast satelitarnych.

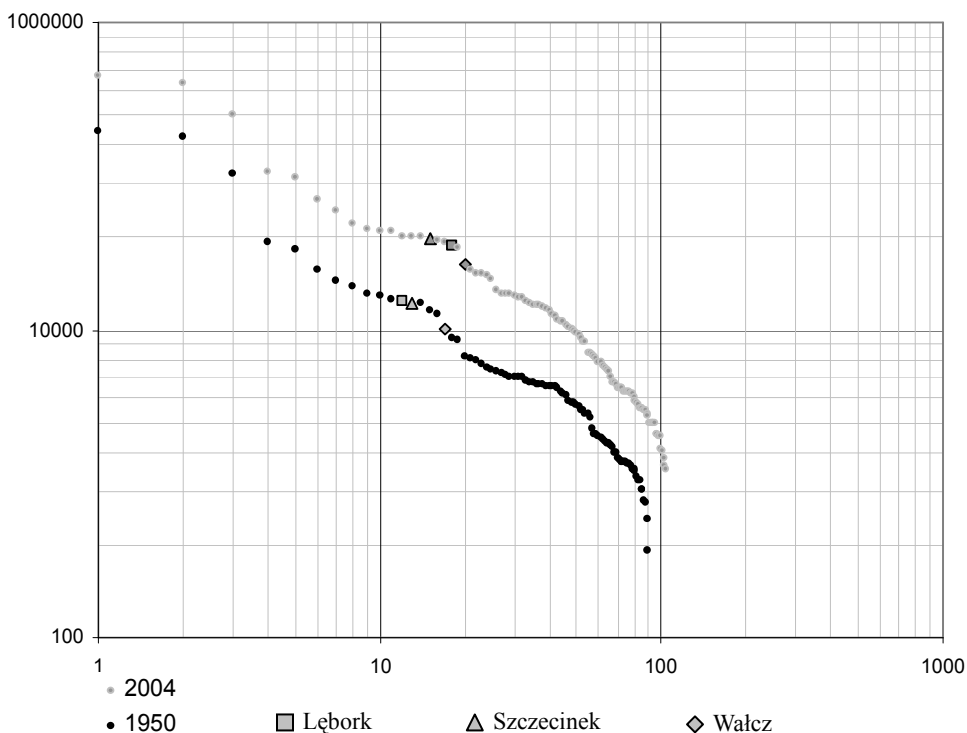
Analizując pozycję badanych ośrodków w całej sieci osadniczej regionów nadmorskich posłużono się regułą kolejności i wielkości G.K. Zipfa³. Wyraża ona związki między

³ Reguła kolejności i wielkości Zipfa przedstawiona jest za pomocą równania matematycznego:

$$P_j = P_1 x j^{-a},$$

gdzie: P_j – liczba ludności miasta j , P_1 – liczba ludności największego miasta analizowanego obszaru, j – ranga miasta j , a – wykładnik kontrastów. Jeśli wykładnik kontrastów $a=1$, oznacza to równowagę w układzie między siłami unifikacji i różnicowania przestrzennego badanego zbioru miast. Reguła ta zakłada, że układ sieci osadniczej powinien dążyć do stanu idealnego, w którym obie siły się równoważą. W takim przypadku zależność między wielkością a liczbą miast przyjmuje postać hiperboli równobocznej, a prosta aproksymująca nachylona jest pod kątem 135° do osi odciętych. Gdy siła różnicująca przewyższa siłę unifikującą, wówczas dany układ osadniczy ma

dzy wielkością miasta a rolą, jaką pełni ono w hierarchii sieci osadniczej. Dla sieci miejskiej regionów nadmorskich sporządzono wykres logarytmiczny, biorąc pod uwagę wielkość danego miasta i jego pozycję w dwóch okresach – w latach 1950 i 2004 (ryc. 4). Utworzone krzywe bardzo wyraźnie obrazują układ z nadwyżką małych jednostek osadniczych zarówno w pierwszych latach powojennych, jak i współcześnie. Niemniej jednak zaznacza się tendencja do wzrostu wartości siły unifikującej i zmniejszania tym samym znaczenia małych miast, co świadczyłoby, że procesy urbanizacyjne na badanym obszarze osiągnęły wyższą fazę rozwoju. Potwierdzeniem tego są obniżające swoją wartość i tym samym zbliżające się do stanu idealnego wykładniki kontrastów, które wynosiły 1,086 w 1950 roku oraz 1,028 w 2004 roku. W związku z tym krzywe aproksymujące mają dla badanego zbioru miast nachylenie do osi odciętych odpowiednio 149° w 1950 roku i 144° w 2004 roku. Dowodzi to bezsprzecznie, że sieć miejska regionów nadmorskich rozwija się w sposób stosunkowo harmonijny, dążąc do optymalizacji, a więc stanu równowagi.

Ryc. 4. Wykres wielkości i kolejności miast regionów nadmorskich w latach 1950 i 2004
 Fig. 4. The diagram of size and sequence of seaside cities in 1950 and 2004

Źródło: jak w tab. 1; opracowanie własne

dużą liczbę małych osiedli (większy kąt nachylenia prostej aproksymującej), natomiast gdy siła unifikująca jest większa od siły różnicującej, wówczas system ma dużą liczbę większych miast (mniejszy kąt nachylenia prostej aproksymującej; Golachowski, Kostrubiec, Zagożdżon 1971).

W Lęborku, Szczecinku i Wałczu od pierwszych lat powojennych wyraźnie zwiększyła się liczba mieszkańców. Należy jednak zauważyć, iż ich pozycja w stosunku do największych miast Pomorza osłabła. Największy spadek pozycji wystąpił w przypadku Lęborka – o 6 miejsc, z 12 pozycji na 18. Wałcz z pozycji 17 przesunął się na 20, natomiast Szczecinek z 13 na 15.

Spośród miast, które wyraźnie zyskały w układzie hierarchicznym sieci miejskiej regionów nadmorskich, dystansując tym samym badane ośrodki, wymienić należy Kołobrzeg, Świnoujście, Police i Rumie. Swój awans zawdzięczają one atrakcyjności położenia i możliwościom rozwoju gospodarczego – Kołobrzeg i Świnoujście jako miasta portowe, a potem turystyczno-rekreacyjne, natomiast Police i Rumia jako satelity dwóch największych aglomeracji Pomorza. Badane miasta, położone w środkowej części regionu, były pozbawione tych intensywnych czynników wzrostu.

Czynniki wpływające na przebieg procesów urbanizacyjnych, z których wymienić należy przyrost naturalny i saldo migracji, w Polsce wykazywały charakterystyczną zmienność natężenia i tym samym znaczenia w dynamice ludnościowej miast⁴. W okresie 1950-1965 oba te wskaźniki przyjmowały wartości dodatnie, przyczyniając się do wzrostu ludnościowego miast, przy czym zdecydowanie większe znaczenie należy przypisywać przyrostowi naturalnemu, który szczególnie w latach pięćdziesiątych niemal czterokrotnie przewyższał saldo migracji.

W kolejnym okresie (1965-1980) zdecydowanemu obniżeniu uległy wartości wskaźnika przyrostu naturalnego, natomiast stopniowo wzrastało znaczenie salda migracji. Nadal oba czynniki dodatkowo wpływały na dynamikę ludnościową miast, niemniej jednak zaznacza się w tym czasie wzrost znaczenia migracji. To właśnie ona decydowała o rozwoju ośrodków miejskich, co wiązało się z polityką industrializacji miast.

Kolejnym charakterystycznym okresem są lata osiemdziesiąte, kiedy na skutek fali wyżu demograficznego, po raz drugi w powojennej historii rozwoju miast polskich, większe znaczenie w dynamice ludnościowej miast miał przyrost naturalny. Znaczenie tego czynnika, jakkolwiek widoczne, nie było już tak wyraźne, bowiem obniżeniu uległy wartości zarówno przyrostu naturalnego, jak i salda migracji. Tendencje te pogłębiły się w latach dziewięćdziesiątych. Tempo spadku przyrostu naturalnego było o wiele większe niż salda migracji, dlatego też ten drugi czynnik miał nieco większy wpływ na rozwój ludnościowy miast. Należy zaznaczyć, iż oba współczynniki zaczęły przybierać wartości progowe zbliżone do zera, co ewidentnie wskazuje na gwałtowne obniżenie znaczenia rozwoju demograficznego miast.

Już po roku 1998 daje się zauważyć tendencję depopulacyjną miast polskich. Wskaźniki przyrostu naturalnego i salda migracji w kraju przybierają wartości ujemne, obrazują więc przyczyny zmniejszenia liczby mieszkańców miast. Zaznaczyć należy, iż niemal dwukrotnie większe ubytki ludnościowe następują jednak na skutek ruchów migracyjnych.

Na tle ogólnokrajowych procesów rozwoju ludności miejskiej miasta Pomorza, a szczególnie miasta średniej wielkości, nie zawsze odpowiadają tym tendencjom, a przynajmniej nie są one tak wyraźne (tab. 7).

⁴ Analiza znaczenia czynników rozwoju ludnościowego miast polskich przeprowadzona została na podstawie danych zawartych w *Roczniku demograficznym 2005*, Warszawa 2005.

Tabela 7

Składniki przyrostu rzeczywistego w miastach średnich regionów nadmorskich w latach 1990-2004

The elements of factual rate in middle-size cities of seaside regions in 1990-2004

Miasto	Przyrost naturalny (w ‰)			Saldo migracji (w ‰)			Typ demograficzny Webba		
	1990	2000	2004	1990	2000	2004	1990	2000	2004
Białogard	2,3	-0,5	-2,5	7,6	3,3	0,9	C	D	E
Chojnice	7,2	3,0	4,7	9,0	0,5	-4,1	C	B	A
Goleniów	6,8	1,5	2,7	8,4	2,8	3,1	C	C	C
Gryfino	5,1	2,4	1,3	-1,2	-0,1	-2,7	A	A	H
Kołobrzeg	5,5	2,8	0,4	13,7	-1,5	-4,5	C	A	H
Kościerzyna	10,2	4,9	3,2	5,2	0,9	-5,4	B	B	H
Kwidzyn	4,9	2,7	3,6	12,4	3,8	-2,9	C	C	A
Lębork	5,5	1,5	1,6	10,4	1,9	-4,4	B	C	H
Malbork	4,3	0,2	0,6	11,9	-2,3	0,5	C	H	B
Police	7,3	3,0	4,7	15,1	-2,4	-1,6	C	H	A
Pruszcz Gdański	7,0	2,7	2,1	11,4	2,8	14,8	C	C	C
Rumia	6,4	2,8	2,7	6,5	10,8	0,5	C	C	B
Sopot	-2,4	-6,1	-5,2	-9,2	-5,0	-2,9	G	F	F
Starogard Gdański	5,3	2,7	2,3	2,2	-3,8	-9,1	B	H	H
Szczecinek	4,2	-1,0	-0,03	19,2	-2,1	-4,5	C	G	G
Świnoujście	3,6	-0,9	-1,3	6,2	-0,3	-0,8	C	F	F
Walcz	6,3	0,8	0,6	4,5	-1,6	-8,2	B	H	H
Wejherowo	7,5	1,5	2,3	-2,7	-1,7	2,1	A	H	B

Źródło: *Rocznik statystyczny woj. gdańskiego 1991*, Gdańsk 1991; *Rocznik statystyczny woj. bydgoskiego 1991*, Bydgoszcz 1991; *Rocznik statystyczny woj. elbląskiego 1991*, Elbląg 1991; *Rocznik statystyczny woj. słupskiego 1991*, Słupsk 1991; *Podstawowe dane statystyczne według miast i gmin za 1990 r.*, Szczecin 1991; *Podstawowe dane statystyczne według miast i gmin za 1990 r.*, Koszalin 1991; *Podstawowe dane statystyczne według miast i gmin za 1990 r.*, Piła 1991; *Miasta w liczbach 1999-2000...*; *Województwo pomorskie. Podregiony, powiaty, gminy 2005...*; *Województwo zachodniopomorskie. Podregiony, powiaty, gminy 2004...*; obliczenia własne

Na początku lat dziewięćdziesiątych depopulacyjny typ demograficzny występował tylko w przypadku jednego ośrodka z całej grupy analizowanych miast średnich Pomorza – Sopotu. Tę niekorzystną tendencję zaczął wykazywać już od połowy lat osiemdziesiątych. Pozostałe ośrodki reprezentowały typy demograficzne Webba: A, B i C, a więc rozwojowe. Największe znaczenie w tych latach miał typ demograficzny C, bowiem ponad 60% miast wykazywało przewagę przyrostu migracyjnego nad przyrostem naturalnym. Typem A i B charakteryzowało się łącznie 33% ośrodków.

Sytuacja zmieniła się już pod koniec lat dziewięćdziesiątych, a szczególnie w ostatnich kilku latach. Nastąpiło znaczne przesunięcie miast do typów depopulacyjnych. W 2000 roku obejmowały one 45% badanych miast, natomiast w 2004 roku już 56% (10 ośrodków). Do grupy tracących ludność szczególnie na skutek ubytków migracyjnych należą: Wałcz, Szczecinek, Starogard Gdański, natomiast Świnoujście i Sopot odnotowują przede wszystkim ubytki naturalne, które potęgowane są ujemnym saldem migracji.

Niektóre miasta cechują nadal pozytywne trendy rozwojowe. Do nich niewątpliwie należą Rumia, Pruszcz Gdański, Kwidzyn, Goleniów i Chojnice. W miastach tych dość przypadkowo, w zależności od okresu, występuje przewaga rozwoju naturalnego oraz migracyjnego, przy czym można wyodrębnić pewnego rodzaju powtarzalność i cechy charakterystyczne niektórych ośrodków, np. w Rumi, Goleniowie czy Pruszczu Gdańskim znacznie częściej przyrost migracyjny decyduje o wzroście liczby ludności, a w Chojnicach i Kościerzynie tym decydującym składnikiem jest przede wszystkim przyrost naturalny.

W miastach średniej wielkości na Pomorzu procesy demograficzne, choć dosyć zróżnicowane, bo uzależnione od położenia w przestrzeni społeczno-gospodarczej regionu, tradycji kulturowych, możliwości rozwojowych oraz atrakcyjności, w pewnym stopniu wykazują tendencje zgodne z ogólnopolskim procesem urbanizacji. Wskazuje na to chociażby zmieniające się odpowiednio do okresu historycznego natężenie wskaźników przyrostu naturalnego i salda migracji. Jeśli możemy wyodrębnić w tym regionie miasta średnie, które skutecznie bronią się przed regresywnymi tendencjami w dynamice demograficznej, to jednak i w nich stopniowo pojawiają się niekorzystne trendy demograficzne. Procesy te są przejawem postępującego rozwoju cywilizacyjnego, co wiąże się ze zmianą postaw społecznych, skutkujących zmniejszeniem dążeń prokreacyjnych ludności na korzyść zaspokajania potrzeb rozwoju zawodowego, ambicji społecznych czy duchowych. Uwidacznia się materialistyczne podejście do życia, gdzie kariera, dobra majątkowe, dostatnie życie są celami nadrzędnymi, których zaspokojenie musi wiązać się z odejściem od tradycyjnego pojmowania rodziny. Nie bez wpływu na takie postawy pozostaje sytuacja społeczno-gospodarcza kraju. Trudności na rynku pracy, zastój w budownictwie mieszkaniowym, pogarszające się warunki bytowe i zła sytuacja ekonomiczna ludności ograniczają w znacznym stopniu zachowania prokreacyjne mieszkańców.

Zakończenie

Sieć osadnicza jest na ogół stabilnym elementem struktury przestrzennej określonego obszaru i zachodzące w niej zmiany mają stosunkowo powolny przebieg. Występują jednak okresy historyczne, w których procesy te przyspieszają (Rydz 2001). W przypadku Pomorza istotne przekształcenia w systemie osadniczym nastąpiły po II wojnie światowej w związku ze zmianą granic państwowych, czemu towarzyszyły ogromne ruchy przesiedleńcze. Współcześnie również obserwuje się pewnego rodzaju przemiany sieci osadniczej, które mają swoje źródło w procesach przekształceń systemowych, gospodarczych i społecznych, nasilających się proce-

sach integracyjnych i dostosowujących struktury przestrzenne kraju do wspólnego systemu europejskiego (Harańczyk 1998). Dlatego współczesna sieć osiedli miejskich Pomorza jest rezultatem nakładania się różnorodnych czynników, z których największe znaczenie miały elementy historyczne, przeobrażenia ekonomiczno-polityczne oraz procesy demograficzne. Czynnikiem historycznym doprowadził bowiem do wykształcenia się zasadniczych zrębów dzisiejszej sieci miejskiej, podczas gdy pozostałe czynniki, wzajemnie się przenikające, wpływały na tempo procesów wzrostu miast i związanych z nimi form życia miejskiego (Rydz 1993).

Rozwój demograficzny średnich miast regionów nadmorskich jest bezspornie najbardziej dynamiczny spośród innych grup wielkościowych jednostek osadniczych tych regionów. W latach 1950-2004 zanotowano największy wzrost zarówno liczby miast tej kategorii wielkościowej, jak i liczby ludności je zamieszkującej. Niemniej jednak ta grupa jednostek osadniczych nie jest jednorodna. Szczególnie mocno wpływa na rozwój tej kategorii wielkościowej miast położenie w układzie osadniczym, w którym duże znaczenie ma oddziaływanie aglomeracji (trójmiejskiej i szczecińskiej). Wałcz, Szczecinek i Lębork, będąc miastami nieco oddalonymi od miast dużych i tym samym pozbawionymi ich bezpośrednich wpływów, swój postępujący rozwój demograficzny zawdzięczają roli, jaką odgrywają w najbliższym otoczeniu, oraz prężności społeczności lokalnej.

Literatura

- Augustowski B., 1977, *Pomorze*, Warszawa
- Eberhardt P., 1989, *Regiony wyludniające się w Polsce*, Prace Geograficzne IGiPZ PAN, z. 148
- Eberhardt P., 1998, *Rozwój demograficzny Ziemi Zachodnich i Północnych Polski*, Przegląd Geograficzny, T. LXX, z. 1-2, s. 87-100
- Golachowski S., Kostrubiec B., Zagożdżon A., 1971, *Metody badań geograficzno-osadniczych*, Warszawa
- Harańczyk A., 1998, *Miasta Polski w procesie globalizacji gospodarki*, Warszawa
- Rydz E., 1979, *Miejska sieć osadnicza makroregionu północnego*, Koszalińskie Studia i Materiały, z. 1, s. 5-17
- Rydz E., 1993, *Poziom zurbanizowania miast województwa gdańskiego i województwa szczecińskiego. Problematyka lokalnych systemów osadniczych*, red. W. Maik, Toruń, s. 176-185
- Rydz E., 1998, *Przekształcenia struktur funkcjonalno-przestrzennych w regionach nadmorskich*, Studia Geograficzne, z. 69, Wrocław, s. 195-213
- Rydz E., 2001, *Miasta regionów nadmorskich w okresie transformacji systemowej*, Zeszyty Naukowe, nr 5, Instytut Kształcenia Managerów, Kołobrzeg, s. 5-20
- Rydz E., Jażewicz I., 2002, *Przeobrażenia demograficzno-społeczne w strukturach wewnętrznych byłych i obecnych miast powiatowych na wybranych przykładach z Pomorza*. W: *Współczesne formy osadnictwa miejskiego i ich przemiany*, red. I. Jażdżewska, XV Konwersatorium Wiedzy o Mieście, Łódź, s. 139-153

- Rydz E., Zaleski J., 1992, *Rola i funkcje Słupska na tle sieci osadniczej Środkowego Wybrzeża*, Słupsk
- Śleszyński P., 2005, *Struktura społeczno-gospodarcza Pomorza w świetle wyników Spisu Powszechnego 2002*, Czasopismo Geograficzne, z. 76 (1-2), s. 49-76
- Zdrojewski E. Z., 1998, *Przemiany ludnościowe w województwach nadmorskich*, Wiadomości Statystyczne, z. 11, s. 48-57

Summary

The structure of settlement nearby the Baltic coast changed between 1950-2004 in case of demography, society and economy. The changes in demographic potential and the amount of inhabitants in particular group-ages in cities has proved this fact. Directly after the Second World War visible advantage of very small towns (beneath 5000 people) and small towns (5000-20 000 inhabitants) has been noticed. Moreover together has accounted for 92.2% in the background of all cities and has consisted of 40% of urban population. In the alternate periods the amount of these cities has permanently been reduced in middle-size cities favour. In the same time middle-size cities population increased and concentrated bigger clusters of people. The most apparent modification was in the category of cities with 20 000-50 000 inhabitants. The participation of this municipal units increased in 1950-2004 for almost 13%, likewise the participation of the populations in those urban centres, which has increased for about 12%. The cities of this class demonstrated better stature development the amount of settling units as well as the amount of inhabitants. Regarding to the Zipf's law, this process proves that maritime urban areas network evolves in harmonic manner, striving for optimization, so the state of equilibrium.

However, noticeable are specific differences in demographic development of middle-size cities in the time before system transformation in 1989 and after. From directly after war until the beginning of 90's every city was representing a developmental demographic type. In recent fifty years depopulating tendency dominated. In 2000 it embraced 45% of cities within researched population, but in 2004 it was 56% (containing 10 urban centres). Wałcz, Szczecinek and Starogard Gdański belong to the group of cities perpetually losing population (especially as a result of migration loss), nevertheless Świnoujście and Sopot most of all state natural lost, which is intensified by debit migration balance. Positive developmental trends still characterize some cities, e.g. Rumia, Pruszcz Gdański, Kwidzyn, Goleniów and Chojnice.

Presented demographic tendencies stem from lots of factors, which were changing with the time passage. Afterwards the war the greatest meaning for seaside cities had compensations of war losses and settling movements. Then affected the national reaction's elements, which were considered to directional industrialize the urban centres. The years of transformation brought a civilization's progress, connected with globalization and changing social manners. It finally followed out with prominent depopulation tendency. Enforcing the rules of market economy since 1989 had made a great impact on urban conditions. It empowered its economic resilience and furthermore demographic development.